

מדריך למורה זכויות חברתיות

תוכן העניינים

- א. מטרת הוראה
- ב. עיקרי התוכן להוראה
- ג. רשימה ביבליוגרפית
- ד. קישורים לנושאים רלוונטיים בתוכנית הלימודים
- ה. הצעות דידקטיות להוראה
- ו. שאלות תרגול
- ז. העשרה - קישור להרצאות / סרטונים / נתונים

א. מטרת הוראה

עדכון מטרת ההוראה של הזכויות החברתיות

עדכון למטרות שבמדריך למורה ת"ל ע' 54

- ✓ התלמידים יכירו את הזכויות החברתיות.
- ✓ התלמידים יבינו שזכויות חברתיות מוענקות על ידי המדינה ליחיד [בשונה מזכויות יסוד של אדם שהן זכויות טבעיות, השייכות לאדם באשר הוא אדם, שהמדינה אינה מעניקה אלא מחויבת להגן עליהן ולממשן].
- ✓ התלמידים יבינו שזכויות חברתיות מוענקות על ידי המדינה לפרטים על מנת להבטיח רמת חיים סבירה ונאותה
- ✓ התלמידים יבינו שכל מדינה דמוקרטית מעניקה זכויות חברתיות, והשוות בין המדינות מתבטאת בהיקף הזכויות המוענקות וברמתן
- ✓ התלמידים יבינו שמידת הענקת הזכויות ורמתן נגזרת מהאופן בו מגדירה המדינה לעצמה מהי "רמת חיים סבירה ונאותה".
- ✓ התלמידים יבינו שהגדרת "רמת חיים סבירה ונאותה" נגזרת מהשקפת העולם החברתית – כלכלית על פיה פועל הממשל במדינה ברגע נתון: ליברלית או סוציאל - דמוקרטית
- ✓ התלמידים יזונו ויגבשו עמדה בשאלה "מה צריך להיכלל ברמת חיים נאותה".
- ✓ התלמידים ישוו בין מעמדן של הזכויות החברתיות בישראל לבין מעמדן במדינות דמוקרטיות אחרות

מושגים מהותיים - מרכזיים: זכויות חברתיות, רמת חיים סבירה ונאותה.

ב. עיקרי תוכן להוראה: **עדכון והשלמה לכתוב בספר הלימוד "להיות אזרחים בישראל" ובספר הלימוד "אזרחות לבגרות" בנושא הזכויות החברתיות.**

▪ זכויות חברתיות

▪ זכויות חברתיות¹

הזכויות החברתיות הן זכויות המוענקות לפרט על ידי המדינה. מטרתן של הזכויות החברתיות היא להבטיח קיום רמת חיים אנושית, סבירה, לכלל הפרטים החיים במדינה. ככלל, השירותים החברתיים אותם מספקת המדינה אמורים להינתן לכל אדם החי בתחומי המדינה² – כלומר, כל תושב המקיים בה שגרת חיים, ללא קשר למעמדו האזרחי.³

זכויות חברתיות קשורות לשירותים חברתיים אותם מעניקה המדינה לבני האדם החיים בקרבה; שירותים בתחום החינוך, שירותים בתחום הבריאות ושירותים בתחום הרווחה.

בתחום החינוך: הזכות לחינוך, שפירושה הזכות לקבל השכלה כדי לרכוש ידע ומיומנויות שיאפשרו לכל ילד לספק בעתיד את צרכיו ולהיות אזרח עצמאי.

בתחום הבריאות: הזכות לטיפול רפואי, שפירושה הזכות לחיות בגוף בריא ושלם ולקבל מהמדינה שירותי בריאות וטיפול רפואי בעת הצורך.

בתחום הרווחה:

הזכות לרמת חיים, שפירושה הזכות לחיות ברמת חיים סבירה שתאפשר לאדם קיום אנושי שיאפשר לו לנהוג כאדם חופשי המסוגל לחשוב ולקבל החלטות רציונאליות.

הזכות לדיור, שפירושה הזכות לקורת גג ולתנאי מגורים נאותים.

זכויות עובדים ותנאי העסקה, שפירושן זכותו של האדם העובד לתנאי העסקה נאותים: הבטחת שכר מינימום, הגבלת שעות עבודה ומנוחה, פיצוי על עבודת לילה, תשלום בגין ימי חופשה והבראה, תשלום עבור שעות נוספות, הזכות להקים איגוד מקצועי ולהיות חבר בו, הזכות לשבות ועוד.

מחויבות המדינה הדמוקרטית למימוש הזכויות החברתיות

האם העובדה שהמדינה מאפשרת את מימושו של הזכויות הבסיסיות (זכויות היסוד של האדם), ואת הזכויות הפוליטיות (זכויות היסוד של האזרח) מספיקה על מנת שיוכל כל פרט לממש את חירותו ולקדם את ענייניו? האם יוכל כל פרט ליהנות ממימוש מלא של זכויות היסוד שלו ללא חינוך, בריאות ותנאי קיום סבירים?

כבר בהכרזה לכל באי עולם בדבר זכויות האדם (10 בדצמבר 1948)⁴ אנו מוצאים התייחסות לזכויות נוספות, זכויות שבידי המדינה להעניק, שמטרתן להבטיח קיום רמת חיים אנושית, סבירה, לכלל הפרטים החיים במדינה. זכויות אלה הן הזכויות החברתיות.

באמנה בדבר זכויות חברתיות, כלכליות ותרבותיות מפורטות הזכויות השונות ומודגשת הזכות של כל אדם "לרמת חיים נאותה עבורו ועבור משפחתו, לרבות מזון, מلبושים ודיור נאותים, ולשיפור מתמיד בתנאי קיומו".⁵

כל המדינות הדמוקרטיות המפותחות היום מבינות את נחיצותן של זכויות אלה ומכירות באחריות המדינה לספק שירותים חברתיים לתושביה, כלומר - מקיימות מדיניות רווחה המבטיחה מימוש של זכויות חברתיות; אולם אין אחידות בין המדינות הדמוקרטיות ברמת הזכויות הניתנות ובהיקפן.

כשאנו אומרים שזכויות חברתיות הן זכויות מוענקות אנו מתכוונים לומר שאלה זכויות שאינן מתקיימות מעצמן;⁶ זכויות שעל מנת שיתממשו יש צורך בפעולה יזומה של המדינה והממשל למתן שירותים בתחום החברתי – כלכלי.

¹ משלים ומעדכן את האמור במשאלה בספרי הלימוד

² האמנה בדבר זכויות כלכליות, חברתיות ותרבותיות סעיף 2(2)

³ תושב ישראל = מי שמרכז חייו בישראל, לדוגמה מקום מגורים קבוע, מקום שהות המשפחה, מקום שבו מתחנכים הילדים, מקום עבודה עיקרי, מקום לימודים. על הטוען לתושבות להוכיח את קיומה.

⁴ ע' 164-169 בספר הלימוד "להיות אזרחים בישראל". קישור להכרזה לכל באי עולם באתר הכנסת

⁵ האמנה בדבר זכויות חברתיות, כלכליות ותרבותיות סעיף 11(1)

⁶ טיפול רפואי, לדוגמה, הוא שירות נרכש. אם המדינה לא מבטיחה אותו כחלק מהשירות החברתי אותו היא מעניקה לתושביה, על הפרט עצמו לרכוש את השירות בכספו. טיפול רפואי אינו מתקיים מעצמו.

כאמור, כל מדינה דמוקרטית היום, בהיותה **מדינת רווחה**, מכירה באחריותה להבטחת זכויות חברתיות לפרטים החיים בקרבה.

השוני בין המדינות נובע הן מיכולתן הכלכלית המשפיעה על היקף הזכויות ועל רמת השיחות החברתיים אותם הן יכולות להבטיח לחוות התושבים, והן מהשקפת העולם החברתית – כלכלית המנחה אותן; השקפת עולם ממנה נגזרת רמת המעורבות וההתערבות של המדינה בענייני הכלכליים – חברתיים של הפרט.⁷ הגישה על פיה פועלת המדינה משפיעה גם על הגדרת "רמת חיים סבירה ונאותה".

היכוח נטוש, למעשה, סביב השאלה מהם התנאים הראויים אותם חייבת לספק המסגרת המדינית, אותה הקימו הפרטים, בכדי שאכן יוכל כל פרט ופרט לממש את זכויותיו וחירויותיו בצורה מיטבית; להגשים את עצמו. מהי רמת החיים הדרושה כדי שיוכל כל אדם לממש את זכויות היסוד שלו? כלומר - מהי רמת החיים ההכרחית לה מחויבת המדינה הדמוקרטית כדי ליישם את המטרות שלשמן הוקמה? לשאלה זו אין תשובה אחת, חד – משמעית.

ככל שהמדינה מעורבת יותר בתחום הכלכלי – חברתי כך היא מעניקה שירותים נרחבים יותר שמאפשרים לכלל הפרטים רמת חיים סבירה ונאותה ומסייעת בכך לצמצום הפערים החברתיים – כלכליים במדינה ולהיפך; ככל המדינה נמנעת מהתערבות בתחום הכלכלי – חברתי כך קטנים השירותים אותם היא מעניקה והפרטים נהנים ממספר מצומצם של זכויות חברתיות.⁸

בין הזכויות החברתיות ישנן זכויות, כגון הזכות לחינוך, שכל מדינה דמוקרטית מעניקה. זכויות אלה, על אף תלותן העקרונית במדינה, נחשבות בשיח הזכויות המקובל היום ל**זכויות השוות במשקלן לזכויות הבסיסיות**, שכן היעדרן פוגע באופן ישיר ומיידי ביכולתו של הפרט לממש את זכויות היסוד שלו, הזכויות הטבעיות, כאדם בן חורין.

כל המדינות הדמוקרטיות מבינות, למשל, שהשכלה הינה תנאי בסיסי ליכולתו של אדם לממש כראוי את חירויותיו, ובראשן - חופש הביטוי וחירות המידע. יחד עם זאת, יש שונות בין המדינות בקשר להיקף ההשכלה שבאחריות המדינה; מהו מספר שנות הלימוד אותו מוכנה או יכולה המדינה לספק לתושביה. לעומת זאת השאלה: האם מחויבת המדינה ליצור מקומות עבודה ולהבטיח תנאי העסקה הולמים על מנת לאפשר לכל אדם לממש כראוי את חופש העיסוק שלו ואת זכותו לכבוד ולאי השפלה? – לשאלה זו אין תשובה גורפת. חוב המדינות מתייחסות בחקיקה לנושא תנאי העסקה אך לא קבעו בחוקתן את מחויבות המדינה לעבודה⁹; כלומר – לא מבטיחות את מימוש זכותו של כל אדם לעבוד¹⁰.

העשרה:

בישראל ישנם חוקים רגילים שונים המבטיחים זכויות חברתיות כגון: הזכות לחינוך והזכות לבריאות; אולם לזכויות החברתיות ככלל אין לעת עתה מעמד חוקתי במדינה. בכנסת תלויה ועומדת **הצעת חוק יסוד: זכויות חברתיות**, האמורה לעגן בחוקת המדינה את חובתה להעניק זכויות חברתיות. הליך החקיקה, שהחל בשנות התשעים של המאה ה-20, לא נשלם עדיין.

היכוח על חובת הענקת הזכויות, היקפן ורמתן מגיע לא פעם לפתחו של בית המשפט העליון בשבתו כבג"ץ. החלטות שונות שהתקבלו במהלך השנים בבג"ץ מצביעות על כך שבית המשפט נמנע, לרוב, מלהכריע בשאלות חברתיות שבסמכותה של הממשלה לקבוע מדיניות לגביהן. בהתייחסו לזכות לחינוך נוטה ביהמ"ש להתייחס אליה כאל זכות יסוד, שחובה על המדינה להבטיחה, ולכן גם מקבל לא פעם עתירות הקשורות אליה. יחד עם זאת נמנע בג"ץ מלהצביע על הזכות לחינוך כעל זכות חוקתית, כל עוד לא נעשה הדבר על ידי הרשות המחוקקת – הכנסת.

עמדה זו באה לידי ביטוי בהחלטת בית המשפט **בבג"ץ 2599/00 יתד** – עמותת הורים לילדי תסמונת דאון נ' משרד החינוך, פ"ד נו(5) 834, 841 (2002) קבעו השופטים כי: "הזכות לחינוך הוכרה זה מכבר כאחת מזכויותיו הבסיסיות של האדם. [...] הזכות לחינוך אף הוכרה כזכות יסוד על-ידי הפסיקה. [...] עם זאת השאלה אם הזכות לחינוך כלולה בזכות לכבוד האדם, כמשמעותה בסעיפים 2 ו-4 לחוק-יסוד: כבוד האדם וחירותו, טרם הוכרעה".¹¹

⁷ ראה פרק "מדינת רווחה"

⁸ הרחבה בנושא זה ניתן לקרוא **בנייר עמדה 49 "זכויות חברתיות בחוקה ומדיניות כלכלית"** / אבי-בן-בסט ומומי דהן, המכון הישראלי לדמוקרטיה, מרס 2004 מחויבות הבאה לידי ביטוי **באמנה בדבר זכויות חברתיות, כלכליות ותרבותיות** – סעיף 16(1) "מדינת שהן צד באמנה זו מכירות בזכות לעבודה, הכללת את זכותו של כל אדם להשיג אפשרות להשתכר למחייט בעבודה שיבחר בה, או יקבלנה, באורח חופשי, והן יקטו צעדים מתאימים כדי להבטיח זכות זו."

¹⁰ איטליה היא אחת המדינות הבודדות שכללו בחוקתן זכות זו. **"פרלמנט" 1998** גליון 21 - המכון הישראלי לדמוקרטיה

¹¹ הזכות לחינוך - סעיפים 4-6 בג"ץ 2599/00 (זה פסק דין בסיסי בנושא, שהרבה פס"דים מאוחרים יותר מפנים אליו)

ג. ביבליוגרפיה:

- אדן, חנה, ורדה אשכנזי ובלהה אלפרסון. להיות אזרחים בישראל. ירושלים: ת"ל, מעלות, 2001.
- ד"ר למברגר, חרית. אזרחות לבגרות. אבן יהודה: רכס, 2006
- האמנה הבינלאומית בדבר זכויות חברתיות, כלכליות ותרבותיות (1966) מתוך: אתר האגודה לזכויות האזרח. 2 אוקטובר 2010
<http://www.acri.org.il/story.aspx?id=102>
- ההכרזה לכל באי עולם בדבר זכויות האדם (10 דצמבר 1948) מתוך: אתר הכנסת. 2 אוקטובר 2010
http://www.knesset.gov.il/docs/heb/un_dec.htm
- המכון הישראלי לדמוקרטיה – פרלמנט 1998 גליון 21
- הכנסת – הצעת חוק זכויות חברתיות
- נייר עמדה 49 "זכויות חברתיות בחוקה ומדיניות כלכלית" / אבי בן-בסט ומומי דהן, המכון הישראלי לדמוקרטיה, מרס 2004
- מילון חילן טק לשכר ותנאי עבודה
- המוסד לביטוח לאומי – מדיניות חברתית – פרסומים ונתונים

ד. קישורים לנושאים רלוונטיים נוספים בתוכנית הלימודים

גישות חברתיות כלכליות; מדינת הרוחה; זכויות אדם ואזרח בישראל

ה. הצעות דיסקטיות להוראה

הצעות לתרגול

להבנת המושג "רמת חיים נאותה" – מומלץ לדין בכתה

מהי "רמת חיים נאותה"?

להלן רשימה של תנאי חיים שונים המושפעים ממצבו הכלכלי של הפרט:

אוכל / מגורים / צריכת תרבות / השכלה / נופש / בריאות / עבודה

שאלות לדין: לגבי כל אחד מהתנאים – מהו, לדעתכם, המינימום הדרוש לקיום רמת חיים נאותה?

על פי מה יש לקבוע מהי "רמת חיים נאותה"?

כיצד יושג המינימום הדרוש לקיום "רמת חיים נאותה"?

[לדוגמא: מה כלול בחינוך חינוך? האם די בכך שהמדינה מספקת מבנים ומורים שיעניקו השכלה לכל ילד,

או שכדי להבטיח השכלה ראויה וסבירה על המדינה לספק גם ספרים ומחברות? ואולי בימינו עליה גם לממן

לילד מחשב וחיבור לרשת האינטרנט, להבטחת יכולתו ליהנות כראוי מהחינוך הניתן לו?

שאלה נוספת בהקשר זה: כמה שנות השכלה צריכה המדינה לספק חינוך? האם חינוך יסודי / על-יסודי / על

תיכוני מספיק להבטחת רמת חיים סבירה ונאותה?]

דין בכתה שיוביל למסקנות הבאות:

א. אין מינימום אחיד וברור.

ב. כל מדינה מגדירה "רמת חיים נאותה" בהתאם להשקפת העולם הכלכלית חברתית המנחה אותה

ברגע נתון, ובהתחשב במצבה הכלכלי של המדינה וביכולתה לספק את המינימום הנדרש.

ג. יכול להיות פער בין רמת החיים הנאותה אותה מבקשת המדינה להבטיח על פי השקפת עולמה

לבין רמת החיים אותה היא יכולה לספק בפועל, בהתאם למצבה הכלכלי.

התרגיל הבא יסייע בהבחנה בין זכויות בסיסיות לבין זכויות חברתיות - הבחנה שתפקידה להבהיר את

חשיבותן של הזכויות החברתיות ואת נחיצותן למימוש מיטבי של זכויות היסוד של האדם ושל האזרח –

מומלץ כבסיס לדין בכתה

א. לפניך רשימה של זכויות – מיין אותן בעמודות המתאימות:

הזכות לחופש עיסוק; הזכות לקניין; הזכות לטיפול רפואי; הזכות לחופש ביטוי; הזכות לחיים; הזכות לחינוך;

הזכות לעבודה¹²; הזכות לתנאי העסקה הוגנים; הזכות לשוויון; הזכות לדיוור; הזכות לכבוד; הזכות לרמת

חיים סבירה:

זכויות בסיסיות – זכויות יסוד טבעיות של אדם	זכויות חברתיות – זכויות פרט המוענקות על ידי המדינה

¹² הזכות לעבודה מוכרת על ידי האמנה הבינ"ל לזכויות חברתיות כלכליות ותרבותיות אותה אשררה גם מדינת ישראל. בפועל לא נחקק עד כה חוק המבטיח זכות זו ומימושה תלוי בהשקפת העולם החברתית – כלכלית על פיה פועל השלטון המכהן. [קיימת הצעת חוק יסוד: זכויות חברתיות אך עד היום לא השלימה הכנסת את הליך חקיקת החוק]

ב. סמן את הזכות המתאימה:

[רמז: זכות בסיסית מתממשת כל עוד לא פוגעים בה (המדינה צריכה להימנע מפגיעה בזכות וכן לפעול על מנת למנוע מגורמים אחרים לפגוע בזכות); מימוש של זכות חברתית מחייב פעולה יזומה מצד המדינה שתבטיח את השירות ההולם]

1. מדינה מסוימת מסבסדת בניית בתים כדי להבטיח שלכל תושביה תהיה קורת גג.

הזכות לכבוד / א / הזכות לדיור

2. מדינה מסוימת אינה מתירה צייד בתחומה. **הזכות לחופש עיסוק / א / הזכות לעבודה**

3. מדינה מסוימת דואגת לאבטחת הכנסה למי ששכרו נמוך משכר המינימום שקבעה

הזכות לכבוד / א / הזכות לרמת חיים סבירה

4. מדינה מסוימת מקימה מפעלים באזורים רחוקים מהמרכז על מנת שתהיה שם תעסוקה

הזכות לחופש עיסוק / א / הזכות לעבודה

5. במדינה מסוימת לא קיבלו עובדי משרדי הממשלה את המשכורת החודשית המגיעה להם, למרות

שעבדו במהלך כל החודש **הזכות לקניין / א / הזכות לתנאי העסקה הוגנים**

6. מדינה מסוימת מחסנת את כל הילדים כנגד מחלות קשות כשעלת ושיתוק ילדים

הזכות לחיים ולבטחון (שלמות הגוף) / א / הזכות לטיפול רפואי

7. במדינה מסוימת נחקק חוק המחייב מעסיקים לשלם לעובדיהם תוספת של 50% משכר השעה הקבוע

על כל שעת עבודה נוספת **הזכות לקניין / א / הזכות לתנאי העסקה הוגנים**

8. במדינה מסוימת חל איסור על בעלי עסקים לפתוח את חנויותיהם ביום המנוחה השבועי

הזכות לקניין / א / הזכות לחופש עיסוק

9. מדינה מסוימת מסבסדת תרופות לחולים במחלות כרוניות

הזכות לחיים ולביטחון (שלמות הגוף) / א / הזכות לטיפול רפואי

10. בעלי עסקים התלוננו כי מפגינים שברו חלונות ראווה של בתי העסק שלהם וגרמו נזק לתכולת

החנויות. **הזכות לקניין / א / הזכות לחופש עיסוק**

11. במדינה מסוימת נחקק חוק חינוך חובה, המעניק לכל הילדים 12 שנות לימוד במהלכן רוכשים הילדים

ידע וכישורי חיים **הזכות לחירות המידע / א / הזכות לחינוך**

ג. קרא שנית את המשפטים לגביהם סימנת שמדובר בזכות חברתית.

ד. הסבר, לגבי כל אחד מן המקרים, כיצד הבטחת הזכות החברתית על ידי המדינה יכולה לסייע לפרט לממש את זכויות היסוד שלו.

1. שאלות תרגול

שאלות ידע

1. הסבר את הקשר בין "מדינת חוזה" לבין זכויות חברתיות של הפרט.
2. הסבר מדוע היקף הענקת הזכויות החברתיות ורמתן אינו זהה בכל המדינות הדמוקרטיות.
3. הצג שתי זכויות חברתיות.
4. הסבר הבדל אחד בין זכויות בסיסיות לבין זכויות חברתיות.

שאלות אירוע [סעיף אחד]:

1. מורים המועסקים על ידי האוניברסיטה הפתוחה החליטו להקים ארגון עובדים ובחרו נציגות שתקיים משא ומתן עם ההנהלה. נציגי הארגון יפעלו על מנת להטיב את תנאי השכר והעבודה של המורים.

- **ציין והצג זכות אחת** הבאה לידי ביטוי באירוע. **הסבר** כיצד זכות זו באה לידי ביטוי באירוע.

2. משרד החינוך החליט לשלב בשנת הלימודים הקרובה כמאה ילדים של פליטים סודנים, שברחו מארצם, במערכת החינוך הישראלית. הלימודים יתקיימו ב"כיתות קלט" מיוחדות, המיועדות לתלמידים שזה עתה הגיעו לארץ ולא בכיתות רגילות. הילדים ילמדו עברית, חשבון ומדעים, כשהחומר יועבר בשפת האם שלהם – ערבית.

- **ציין והצג את הזכות** בשמה פועל משרד החינוך. **הסבר** כיצד הזכות שהצגת באה לידי ביטוי באירוע.

שאלת אירוע [שני סעיפים]:

נשיא ארה"ב ביקש לבצע רפורמה בתחום הבריאות. מטרת הרפורמה להביא למצב שבו לכל אזרח, ללא הבדל של הכנסה, יהיה ביטוח רפואי שיבטיח לו קבלת טיפול רפואי בכל עת שיזדקק לו. לפיכך, יחוייב כל אזרח לרכוש תכנית ביטוח בריאות בעזרת המדינה.

מפגינים רבים ניצבו מול הבית הלבן והניפו שלטים בגנות התוכנית הממשלתית. לדעתם מימוש התוכנית יביא להטלת מיסים גבוהים על התושבים לטובת שירותים שהמדינה כלל אינה צריכה לספק, כמו סיבסוד תרופות. בין השלטים שהונפו בהפגנה בלטו סיסמאות כגון "תכנית הרפורמה בבריאות היא מוות לחופש", ו- "לא רוצים שהשלטון יגנוב לנו את החופש".

א. ציין והצג את סוג הזכויות הבא לידי ביטוי ברפורמה אותה יזם הנשיא.

הסבר כיצד סוג זכויות זה בא לידי ביטוי בקטע

ב. ציין והצג את הגישה החברתית – כלכלית הבאה לידי ביטוי בעמדת המפגינים.

הסבר כיצד גישה זו באה לידי ביטוי בקטע

שאלת עמדה: [ראו נספח א' – מיומנות מענה על שאלת עמדה]

המדינות הדמוקרטיות נוהגות בדרכים שונות ביחס למתן שירותי בריאות לתושביהן. יש מדינות הקובעות ביטוח בריאות ממלכתי שיבטיח לכל תושב מתן שירותים לטיפול רפואי באופן ראוי ושווה, ויש המתנגדות לביטוח כזה.

הבע את עמדתך בעניין זה. **הצג שני** נימוקים התומכים בעמדתך, ומתבססים על מושגים מתחום האזרחות.

בכתיבתך הקפד על הרכיבים הבאים: **א. טענה** - הצגת עמדתך בעניין באופן ברור.

ב. הנמקה - הצגת שני נימוקים, שבעזרתם אתה מבסס את טענתך על

מושגים ידע מתחום האזרחות.

ז. העשרה - קישור להרצאות / סרטונים / נתונים

ראו באתר – <http://citizenship.cet.ac.il> - אזרחות

נספח א'

שלב ב' בניית תשובה לשאלת עמדה:

שלב מקדים:

1. זיהוי הנושא המרכזי בו עוסקת השאלה והבנת הסוגיה השנייה במחלוקת
2. הצפת פריטי מידע ומושגים שונים, מתוך החומר שנלמד בשיעור האזרחות, ואשר קשורים לנושא השאלה ורלוונטיים לסוגיה שבמחלוקת.

חשוב שהתלמיד יציף שלושה – ארבעה מושגים לפחות, מתוכם יבחר את המושגים המובהקים ביותר בעזרתם יוכל לנמק את טענתו.

שלב כתיבת התשובה:

א. טענה: אני חושב ש / לדעתי יש / אין ...

אני תומך ב/ אני מתנגד ל...

הטענה צריכה להתייחס באופן ישיר לסוגיה במחלוקת אליה מתייחסת השאלה.

ב. הנמקה: - ההנמקה יכולה להתבסס על הסבר רעיוני ו/או על דוגמאות קונקרטיות, ובלבד שייעשה שימוש נכון בשפת האזרחות ושהנימוק יהיה רלוונטי לטענה.

1. הסבר* אחד – הסבר רעיוני או דוגמא קונקרטית המתקשרים לאחד מפריטי המידע שהוצפו בשלב המקדים.

2. הסבר* נוסף - הסבר רעיוני או דוגמא קונקרטית המתקשרים לפריט נוסף, שונה מזה שנעשה בו שימוש בנימוק הראשון, מפריטי המידע שהוצפו בשלב המקדים.

***הסבר = קישור בין המושג / פריט המידע לבין הסוגיה עליה הצביע התלמיד בטענתו.**